در گفت‌وگو با مدیرکل دفتر امور بانکی و بیمه وزارت اقتصاد مطرح شد

نظارت بر شش هزار صندوق قرض‌الحسنه کار سختی است

اشاره سیمای بانکداری: «انحراف تخصیص منابع قرض‌الحسنه اکنون مثبت شده است. برای مثال قبلاً امکان داشت که بانک‌ها ۷۰ درصد منابع قرض‌الحسنه خود را به‌صورت تسهیلات قرض‌الحسنه پرداخت می‌کردند که اکنون بیشتر شده است. این موضوع هم دلیل خاص خود را دارد. در طول این چند سال مخصوصاً با تکالیفی که برای حوزه‌های اشتغال‌زایی، وام ازدواج و سایر چیزهایی که در قانون بودجه در نظر گرفته شده، این افزایش رخ داده است.» این را عباس مرادپور، مدیر کل دفتر امور بانکی و بیمه وزارت امور اقتصادی و دارایی می‌گوید. وی همچنین در تبیین بهبود فعالیت بانک‌ها در حوزه قرض‌الحسنه اشاره می‌کند که به وجود آمدن دو بانک تخصصی قرض‌الحسنه نیز می‌تواند بر این موضوع تأثیر گذاشته باشد. مرادپور همچنین آماری از تسهیلات قرض‌الحسنه ازدواج ارائه کرده و می‌گوید: از سال ۱۳۸۷ تا پایان دی ماه ۱۳۹۹ به ۱۲ میلیون و ۳۲۸هزار و ۱۷۳ نفر مبلغ ۱۲۱هزار میلیارد تومان تسهیلات ازدواج داده شده است. در ۱۰ ماهه سال جاری نیز به حدود ۷۰۱ هزار نفر تسهیلات ازدواج داده شده که مبلغ آن ۳۶هزار و ۵۰۰ میلیارد تومان بوده است.

بر اساس آمار نسبت تسهیلات قرض‌الحسنه به کل تسهیلات بانکی در سه سال گذشته رشد اندکی داشته و از پنج درصد به هفت درصد رسیده است. آیا می‌شود تحلیل خاصی درباره این موضوع ارائه داد یا اساساً این میزان رشد را قابل توجه نمی‌دانید؟

این را نباید شاخص رشد در نظر بگیرید، بلکه باید نسبت مصارف به منابع را در نظر بگیرید. یعنی خود نسبت مهم است تا اینکه رشد آن چقدر بوده است. بر اساس آخرین آماری که ما داریم در اسفند ماه ۱۳۹۸ نسبت تسهیلات به سپرده‌های قرض‌الحسنه بعد از کسر سپرده قانونی، یعنی همان ۱۰ درصدی که بانک‌ها باید به بانک مرکزی بدهند، ۹۴٫۶ درصد بوده است. امسال تا آذر ماه بیش از ۱۱۰ درصد است. یعنی اینکه بانک‌ها علاوه بر سپرده‌های قرض‌الحسنه‌ای که نزد خود داشته‌اند، ناگزیر شده‌اند که بیش از ۱۰ درصد نیز از سپرده‌های دیگرشان را به تسهیلات قرض‌الحسنه اختصاص دهند. در حال حاضر رشد تسهیلات قرض‌الحسنه به‌تنهایی شاخص مناسبی برای سنجش نیست و باید بگویید که نهایتاً چقدر سپرده داشته‌اید و چه مقدار از آن را تسهیلات داده‌اید. بر اساس این دو آمار اسفند ۱۳۹۸ کل تسهیلات ۱۱۷هزار میلیارد تومان بوده و کل سپرده‌ها بعد از کسر سپرده قانونی نیز هم ۱۲۴هزار و ۵۰۰ میلیارد تومان تا بوده است که چیزی حدود ۹۵ درصد می‌شود. تا آذر ماه سال جاری مانده کل تسهیلات ۱۸۶هزار میلیارد تومان بوده که حدود ۱۶۹هزار میلیارد تومان مانده سپرده‌های قرض‌الحسنه پس از کسر سپرده قانونی بوده است. هنگامی که این عدد را که بر آن تقسیم کنیم، ۱۱۰ درصد می‌شود که نسبت به سال گذشته ۱۶٫۵ درصد افزایش داشته است.

یعنی ما پیش از این در حوزه مصرف منابع قرض‌الحسنه در همین بخش انحرافی داشتیم که اکنون از بین رفته است؟

بله، حتی می‌توان گفت این انحراف اکنون مثبت شده است. برای مثال قبلاً امکان داشت که بانک‌ها ۷۰ درصد منابع قرض‌الحسنه خود را به‌صورت تسهیلات قرض‌الحسنه پرداخت می‌کردند که اکنون بیشتر شده است. این موضوع هم دلیل خاص خود را دارد. در طول این چند سال مخصوصاً با تکالیفی که برای حوزه‌های اشتغال‌زایی، وام ازدواج و سایر چیزهایی که در قانون بودجه در نظر گرفته شده، این افزایش رخ داده است.

وقتی آمار دهه ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ شمسی را بررسی می‌کنیم نسبت تسهیلات قرض‌الحسنه به سپرده‌های قرض‌الحسنه البته بدون کسر سپرده قانونی بین ۳۰ تا ۶۰ درصد بوده و آن زمان انحراف زیادی در این حوزه داشته‌ایم. اکنون این نسبت به ۷۰ تا ۸۰ درصد رسیده است. تحلیلی دارید که آیا این اتفاق برای مثال به خاطر فعالیت دو بانک تخصصی قرض‌الحسنه است یا به خاطر تسهیلات تکلیفی است؟

شما یک منابعی داشتید و باید بررسی کنید که چه مقدار از این منابع را تسهیلات داده‌اید. اما اگر منظور این است که آیا این نسبت بالا رفته است؛ می‌گویم بله. این عدد نسبت به ۱۰ سال پیش افزایش یافته است. در این صورت دو جواب دارد؛ یکی اینکه از دو تا سه سال پیش به بعد که قانون بودجه مطرح کرد حساب پس‌انداز جاری هم باید جزو منابع تسهیلات‌دهی قرض‌الحسنه قرار گیرد، این عدد بالا رفت. یعنی قبل از آن بانک‌ها فقط سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز را مبنا قرار می‌دادند و بر مبنای آن تسهیلات می‌دادند، اما در دو سه سال اخیر منابع قرض‌الحسنه جاری نیز به آن افزوده شده است. برای مثال در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ اشاره می‌کند و می‌گوید: «بانک‌ها مکلف هستند که مقدار مشخصی از سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز و جاری را در حوزه خاصی مصرف کنند. همان طور که می‌دانید حساب جاری که اشخاص حقیقی و حقوقی با آن کار می‌کنند و روی آن دسته چک صادر می‌شود، بر اساس آنچه که قانون‌گذار مطرح می‌کند، آن هم جزو قرض‌الحسنه است.

با این حال موضوعی که اشاره کردید مخرج کسر را بزرگ‌تر کرده و به نظر می‌رسد باید روی شاخص مورد بحث اثر عکس داشته باشد. نظر شما چیست؟

این موضوع مخرج کسر را اضافه کرده است، ولی با این حال آن عدد ۴۰ تا ۶۰ درصد اکنون به ۱۱۰ درصد رسیده است. یعنی مهم این است که هر مقدار که منابع قرض‌الحسنه داریم، چه مقدار از آن را تسهیلات داده‌ایم. یکی از دلایلی هم که این عدد بزرگ شده است، به وجود آمدن دو بانک تخصصی قرض‌الحسنه است و این می‌تواند تأثیر گذاشته باشد.

نسبت سپرده‌های قرض‌الحسنه به کل سپرده‌های غیردیداری در سال‌های اخیر نسبت به دهه ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ شمسی کاهش چشم‌گیری داشته است. شما چقدر شرایط تورمی حاکم را در این موضوع دخیل می‌دانید که مردم پول خود را در حساب‌های قرض‌الحسنه نمی‌گذارند؟

به نظرم این مسئله طبیعی است. سال قبل یکی از بانک‌های قرض‌الحسنه می‌گفت که نوسانات ارزی باعث شد که در مدت کوتاهی مردم ۳۰۰ میلیارد تومان از منابع قرض‌الحسنه را از حساب‌هایشان خارج کردند. زیرا مردم با هر نیتی هم که پول‌شان را در بانک گذاشته باشند، مجبورند که ارزش پول‌شان را حفظ کنند و طبیعی است که بخواهند آن را خارج کنند و در جایی سرمایه‌گذاری کنند یا آن را صرف هزینه‌های روزانه خود کنند.

با توجه به سابقه ۵۰ ساله‌ای که قرض‌الحسنه در کشورمان دارد و از سوی نهاد بازار شکل گرفته است، تصور می‌کنید در حال حاضر بستر فرهنگی جامعه ما چقدر آماده استفاده از عقد قرض‌الحسنه برای تأمین مالی است؟

اگر بخواهیم یکی از وجوه تمایز بانکداری اسلامی را با بانکداری متعارف، که در کشورهای دیگر اجرا می‌شود، مثال بزنیم همین عقد قرض‌الحسنه است. این عقد هم در قرآن چندین بار به آن به عنوان قرض نیکو اشاره شده و هم در احادیث نسبت به آن سفارش شده است. کشور ایران هم یک کشور اسلامی است و فارغ از تورم و مسائلی که باعث شده مردم تحت فشار باشند، مردم ایران همه جا و مخصوصاً در همین قرض‌الحسنه پیش‌قدم بوده‌اند. امکان دارد که در طی سال‌های اخیر مسائلی روی معیشت و رفتار مالی آن‌ها تأثیر گذاشته باشد، اما اگر کسانی که تمکن مالی دارند بدانند که از طریق این وام قرض‌الحسنه چه گره‌گشایی‌هایی انجام می‌شود، مثلاً بعضی مواقع حتی با یک میلیون تومان مشکل فردی حل می‌شود، خیلی بیشتر در این عقد مشارکت می‌کنند.

به نظر من هر دو بانک قرض‌الحسنه توانسته‌اند خوب کار کنند. وزارت امور اقتصادی و دارایی نیز در سال ۱۳۸۶ مؤسس بانک قرض‌الحسنه مهر ایران بوده است. در این ۱۳ سال هر وزیر و معاون وزیری که آمده است به بانک قرض‌الحسنه مهر ایران با چشم دیگری نگاه کرده است. ما معتقدیم که هر قدمی برای تحکیم پایه‌های بانک‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه برداریم، حتماً جایی به پای ما نوشته می‌شود و این مسئله اعتقاد قلبی همه ماست. در هر جایی که بتوانیم به آن‌ها کمک کنیم، این کار را انجام می‌دهیم. در حال حاضر سهامداران بانک قرض‌الحسنه مهر ایران، بانک‌ها هستند. در مسائلی که بانک مهر ایران داشته، وزارت اقتصاد کمک کرده است. خوشبختانه این بانک در حال حاضر به بالندگی رسیده است و البته خیلی بیشتر هم جای کار دارد. یکی از تأکیداتی که وزارت اقتصاد به بانک‌ها داشته این است که بانک‌ها علاوه بر افزایش سرمایه‌ای که قبلاً در بانک قرض‌الحسنه مهر ایران داشتند، در مناطقی که بیشتر اقلیت‌های مذهبی ساکنند و شاید ملاحظاتی برای استفاده از خدمات بانک‌های تجاری داشته باشند و همچنین مناطق محروم، بانکداری قرض‌الحسنه را بیشتر گسترش دهند. باید تعداد شعب بانک قرض‌الحسنه مهر ایران را در آن مناطق بیشتر کنیم تا عقد قرض‌الحسنه را در آنجا بیشتر رواج دهیم.

حدود ۶ هزار صندوق قرض‌الحسنه در کشور داریم و کمتر از هزار عدد از آن‌ها تحت نظارت سازمان اقتصاد اسلامی هستند، فعالیت این‌ها در دهه ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ شمسی و مشکلاتی که در آن زمان ایجاد کردند، خدشه‌ای به این نهاد وارد نکرده است؟

متأسفانه این یکی از انحرافاتی بود که ناشی از عدم نظارت کامل روی صندوق‌ها بود. حتماً می‌دانید که آن زمان این صندوق‌ها از وزارت تعاون و نیروی انتظامی مجوز می‌گرفتند و بانک مرکزی تسلط زیادی روی این‌ها نداشت. سال ۱۳۸۳ که قانون بازار غیر متشکل پولی تصویب شد، این‌ها تا حدودی زیر چتر بانک مرکزی آمدند. کماکان چون تعداد این صندوق‌ها زیاد است و عقد قرض‌الحسنه هم کار حساسی است، برای همین باید جوانب هر کاری را در نظر گرفت که باعث کاهش جذابیت آن نشود و اتفاقی نیفتد که از گسترش این کار خیرخواهانه و خداپسندانه جلوگیری شود. آن چند صندوقی که تخلفاتی در آن‌ها انجام شد، در این زمینه بسیار تأثیر گذاشتند و ضربه زدند. اکنون بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار در صدد این هستند که به این موضوع نظم دهند و آن را در دستور کار قرار داده‌اند. بانک مرکزی با سازمان اقتصاد اسلامی هم ظاهراً توافقاتی انجام داده است که با نظارت عالیه بانک مرکزی، بخشی از نظارت را نیز به آن سازمان تفویض کند. ولی رصد و نظارت بر حداقل ۶هزار صندوق ثبت شده بسیار کار سختی است و بانک مرکزی سعی دارد که این نظارت را سیستمی کند که دیگر آن اتفاقات ناخوشایند تکرار نشود.

از تصویب قانون عملیات بانکی بدون ربا ۳۷ سال می‌گذرد؛ این قانون چقدر توانسته است زیرساخت حقوقی و قانونی مناسبی برای عقد قرض‌الحسنه باشد؟ یا اینکه از اساس قرض‌الحسنه چیزی بود که از قبل هم وجود داشته است و ارتباطی به تصویب و اجرای این قانون ندارد. می‌خواهم بدانم آیا این قانون برای قرض‌الحسنه نقطه عطفی بوده یا خیر؟

بله، قانون عملیات بانکی بدون ربا به عنوان یکی از عقود بانکی به قرض‌الحسنه رسمیت داد. اگر چه از قبل هم در دین ما وجود داشت. با این حال ماده ۳ قانون عملیات بانکداری بدون ربا و سپس در ماده ۱۵ آیین‌نامه فصل سوم که مربوط به تسهیلات بوده به آن اشاره شده است. به نظرم قانون و آیین‌نامه آن مشکلی ندارد، اما اینکه ما چطور درباره

هر قدمی برای تحکیم پایه‌های بانک‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه برداریم، حتماً جایی به پای ما نوشته می‌شود

قانون عملیات بانکی بدون ربا به عنوان یکی از عقود بانکی به قرض‌الحسنه رسمیت داد

بانک‌ها علاوه بر سپرده‌های قرض‌الحسنه‌ای که نزد خود داشته‌اند، ناگزیر شده‌اند که بیش از ۱۰ درصد نیز از سپرده‌های دیگرشان را به تسهیلات‌قرض‌الحسنه اختصاص دهند

قرض‌الحســـنه فرهنگســـازی و آن را ترویج کنیم و چگونه و در چه مصارفی از آن اســـتفاده کنیم، جزو مشکلات اجرایی است.

سقف وام قرض‌الحسنه پیش از این ۲۰۰ میلیون ریال بوده که در ســـال جاری به ۳۰۰ میلیون ریال رسیده است. به نظر شما این سقف با عنایت به تورم موجود در جامعه، کم نیست؟

بایـــد ببینید که چقدر منابع و در مقابل آن چقدر تقاضا وجود دارد. الآن بانک‌های قرض‌الحسنه مجبور شده‌اند به این سمت بروند که اشخاص حقیقی و حقوقی باید سپرده‌ای را بگذارند و بعد از مدتی همان مقدار یا هر عددی را که به توافق می‌رسند، دریافت کنند که این ناشـــی از کمبود منابع اســـت. متأسفانه تقاضاها بسیار زیاد است و به همین دلیل مجبور می‌شویم که سقفی را روی این اعداد بگذاریم.

با این حال اگر شـــخص حقیقی یا حقوقی بخواهد پولی را در حسابش سپرده کند، به تناسب مدتش این سقف قابل افزایش اســـت، اما بدون ســـپرده‌گذاری این ســـقف تابع منابع است. البته طبیعی اســـت که با این تورم این اعداد خیلی نمی‌توانند گره‌گشایی کنند. در گذشته امکان داشت فردی با ۱۰ میلیون تومـــان کاری را راه‌اندازی کند، اما اکنون با ۱۰ میلیون تومان چه کسی می‌تواند یک کاره ساده را راه‌اندازی کند؟

افزایش سقف تسهیلات قرض‌الحسنه خود نمی‌تواند موجب افزایش منابع قرض‌الحسنه باشد؟ زیرا از یک ســـو فردی که می خواهد مدتی سپرده‌گذاری کرده و سپس از تسهیلات قرض‌الحســـنه برای راه‌اندازی کسب‌وکار خود اســـتفاده کند، هنگامی که با سقف اندک وام روبه‌رو می‌شود، از آن صرف نظر می‌کند.

امکان‌پذیر است، اما باید جوانبش را در نظر گرفت. برای مثال یک نفر ۱۰۰ میلیون تومان ســـپرده‌گذاری می‌کند که سال دیگر علاوه بر پـــول خودش، ۱۰۰ میلیون دیگر نیز دریافت کند. با این حال ۲۰۰ میلیون تومان تا ســـال دیگر بخشی از ارزش خود را از دســـت می‌دهد. پـــس باید هر تصمیمی که گرفته می‌شـــود جوانبش را در نظر گرفت، اما مهم‌ترین وجه آن تعداد زیـــاد تقاضاها و منابع محدودی اســـت که وجود دارد. در حال حاضر بیشـــترین آمار تسهیلات قرض‌الحسنه مربوط به وام‌های ازدواج اســـت. از سال ۱۳۸۷ به بعد بانک مرکزی یک ســـامانه قرض‌الحسنه ازدواج راه‌اندازی کرده که هر کســـی بخواهد وام بگیرد، باید آنجا ثبت‌نام کند. از سال ۱۳۸۷ تـــا پایان دی ماه ۱۳۹۹ بـــه ۱۲ میلیون و ۳۲۸هزار و ۱۷۳ نفر مبلغ ۱۲۱هزار میلیارد تومان تســـهیلات ازدواج داده شـــده است. در ۱۰ ماهه سال جاری نیز به حدود ۷۰۱ هزار نفر تســـهیلات ازدواج داده شده که مبلغ آن ۳۶هزار و ۵۰۰ میلیارد تومان بوده اســـت. از این میان فقط ایثارگران هســـتند که وام آن‌ها ۱۰۰ میلیون تومانی است و وام بقیه ۵۰ میلیون تومانی است. ناگفته نماند بر خلاف گذشته این افراد خیلـــی هم در صف نمی‌مانند. در برخی از ســـال‌های قبـــل متقاضیان در صف خیلی زیاد بودنـــد و در برهه‌ای به ۵۰۰هزار نفر هم می‌رسید. اکنون تنها ۱۲۵هزار نفر در صف دریافت تســـهیلات قرض‌الحســـنه ازدواج هستند که از این بیـــن ۳۸هزار نفر نیز در مراحل تکمیل پرونده هســـتند که طی مراحل اداری لازم مانند اعتبارسنجی، آوردن ضامن و... قدری فرآیند دریافت وام این گروه را طولانی کرده است.

به نظر شـــما برای بسط قرض‌الحســـنه در کشور چه باید کرد؟ هم وزارت اقتصاد و بانک مرکزی به‌عنوان رگولاتور و هم شبکه بانکی کشور به‌عنوان مجری آن چه اقداماتی را باید در دستور کار قرار دهند؟

باید اقداماتی را در دســـتور کار قرار دهیم که در عین اینکه مراقبیم از این موضوع سوءاستفاده نمی‌شود، بتوانیم ایجاد و راه‌اندازی نهادهای قرض‌الحسنه مثل صندوق‌ها و بانک‌ها را تســـهیل کنیم؛ زیرا در حوزه قرض‌الحسنه کسی این مسئله را نمی‌پذیرد و این واقعاً به قرض‌الحسنه ضربه می‌زند و یک بی‌اعتمادی را به وجود می‌آورد. زیرا قرض‌الحســـنه یک کار اعتقادی است و این سوءاستفاده به اعتقاد افراد ضربه می‌زند و اینکه مقداری هم باید فرهنگ‌ســـازی کنیم؛ زیرا در کشور خیّر کم نیســـت، اما باید سازوکاری را فراهم کنیم که این‌ها به‌طور ملموس ببینند پولی را که در بانک گذاشـــته‌اند دقیقاً به کجا رسیده است. چرا مردم در بسیاری از کشورها مالیات را با رغبت می‌پردازند؟ زیرا دقیقاً می‌دانند که این مالیات در چه جاهایی صرف می‌شود.

به نظر شما صندوق‌های قرض‌الحسنه همین‌طور باقی بمانند یا لازم است در بانک‌های قرض‌الحسنه ادغام شوند؟

به نظر من کارویژه صندوق‌های قرض‌الحســـنه با بانک‌های تخصصی قرض‌الحســـنه مقداری متفاوت اســـت و خوبی و بدی‌هایی دارد. بعضـــی از آن‌ها مخصوصاً صندوق‌های چند شعبه‌ای بزرگ را شاید اگر به زیرمجموعه بانک قرض‌الحسنه بیاوریم، مقداری نظام‌مند شـــوند. با این حال، از طرف دیگر حتماً باید مراقب باشـــند که خود این به عنوان مانعی برای گســـترش سنت پسندیده قرض‌الحســـنه تبدیل نشود و هر کاری که می‌خواهیم انجام دهیم باید مراقب باشـــیم که بر ضـــد خودش عمل نکند. به نظر من خیلی جای کار دارد که ما با چه نیتی می‌خواهیم آن‌ها را ذیل این بانک‌ها بیاوریم و موضوع به این سادگی نیست.

روزنامه ایران

